

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi eräiden vesioikeudellisten korvausten takaisin maksamisesta annettavista valtion takuista annetun lain 7 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Lakia eräiden vesioikeudellisten korvausten takaisin maksamisesta annettavista valtion takuista ehdotetaan muutettavaksi niin, että valtioneuvosto saisi vapauttaa kaikki samasta vesioikeudellisestä hankkeesta vahinkoa kärsineet korvaamasta valtiolle sen takuun perusteella maksamat rahamäärät. Valtioneuvoston tarkoituksena on asian käsittelyn pitkän keston ja perittävien määrien pienuuden vuoksi vapauttaa takaisinmaksuvelvollisuudesta ne yksityiset korvauksensaajat, jotka saivat nostaa Iijoen rakentamisesta kalastuk-

selle aiheutuneiden vahinkojen korvaukset Pohjolan Voima Oy:ltä vesioikeuden lainvoimaa vailloleen päätöksen mukaisina. Vastaava vapautus myönnettiin aikanaan myös Kemijoen kalastukselle aiheutuneiden vahinkojen korvaamista koskevassa asiassa.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan heti, kun se on hyväksytty ja vahvistettu. Takaisinmaksuvelvollisuudesta vapauttamisesta päätettäisiin heti lain tultua voimaan.

YLEISPERUSTELUT

1. Nykyinen tilanne

Vuonna 1981 annettiin laki eräiden vesioikeudellisten korvausten takaisin maksamisesta annettavista valtion takuista (299/81), jäljempänä vesitakuulaki. Välittömänä syynä lain säätämiseen oli, että Pohjolan Voima Oy oli ilmoittanut olevansa valmis vapaaehtoisesti maksamaan vuosina 1958—1976 tapahtuneesta Iijoen voimalaitosten rakentamisesta kalastukselle aiheutuneiden vahinkojen korvaukset yksityisille vahingonkärsijöille, vaikka korvausten maksamisvelvollisuudesta oli olemassa vasta Pohjois-Suomen vesioikeuden lainvoimaa vailla oleva päätös, josta sekä yhtiö että korvauksensaajat olivat valittaneet. Ehdoton maksuvelvollisuus yhtiöllä olisi ollut vasta vesiylioikeuden annettua valituksen johdosta päätöksensä. Yhtiö asetti maksamisen ehdoksi, että valtio antaa korvauksensaajien puolesta takuun liikaa maksettujen korvausten mak-

samisesta yhtiölle takaisin siinä tapauksessa, että asianomaisen korvauksensaajan korvausvaatimus hylätään tai vesioikeuden hänelle tuomitseman korvauksen määrää alennetaan vesiylioikeuden tai korkeimman oikeuden päätöksellä.

Pohjolan Voima Oy oli jo vuonna 1979 sitoutunut suorittamaan samalla tavalla korvaukset Kemijoen Isohaaran voimalaitoksen rakentamisesta kalastukselle aiheutuneista vahingoista. Kemijoen asiassa eduskunta antoi erikseen hallitukselle valtuudet takauksen antamiseen. Korvausten maksatuksesta annettiin erityislaki (laki eräiden Kemijoen rakentamisesta aiheutuneiden kalastusvahinkojen korvauskysymysten hoitamisesta; 926/79). Laki oli tarpeen muun muassa siksi, että valtio (Lapin lääninhallitus) huolehti korvausten maksamisesta.

Vesitakuulaissa ei mainita erikseen Iijoen korvausasiaa, vaan se koskee kaikkia tapauksia, joissa vesioikeudellisen luvan saaja suorittaa hankkees-

taan johtuvia rahakorvauksia vahingonkärsijöille vesioikeuden lainvoimaa vailla olevan päätöksen perusteella. Takuun antamisen ehtona on, että kysymyksessä on laaja ja jo toteutettu hanke, josta aiheutuneiden vahinkojen, haittojen ja muiden edunmenetysten johdosta on annettu vesioikeuden päätös, joka kuitenkin on vielä lainvoimaa vailla. Lisäksi edellytetään, että vahingonkärsijöiden lukumäärä on suuri ja että itse korvausasian käsittely on olennaisesti viivästynyt.

Vesitakuulakia annettaessa oli olemassa eräitä tällaisia pitkään viipyneitä korvausasioita. Eräät hankkeet, joita koskevat korvausasiat olivat viivästyneet, oli käynnistetty jo ennen vuoden 1961 vesilain voimaan tuleamista silloin voimassa olleen jälleerakennuskauden poikkeuslainsäädännön nojalla. Vesitakuulaki ei velvoita hankkeen toimeenpanijaa maksamaan korvauksia vesioikeuden lainvoimaa vailla olevan päätöksen perusteella. Takuuta tarvitaan vain, jos joku korvausvelvollinen ryhtyy maksamaan tällaisia korvauksia vapaaehtoisesti. Nyttemmin useimmista pitkään viivästyneistä korvausasioista on jo saatu vesiylioikeuden päätös, ja korvausvelvolliset ovat velvollisia maksamaan korvaukset sen perusteella. On ilmeistä, että Iijoen asiassa annettu takuu jää ainoaksi lain nojalla annetuksi takuuksi. Laki on määräaikainen, ja sen voimassaolo päättyy vuoden 1990 lopussa. Laki joudutaan pitämään kuitenkin voimassa siihen asti Iijoen asian loppuselvittelyn vuoksi.

Valtioneuvosto antoi Pohjolan Voima Oy:lle vesitakuulain mukaisen takuun 25 päivänä kesäkuuta 1981. Yhtiö maksoi vuosina 1981—1984 vesioikeuden päätöksen mukaisia korvauksia yksityisille korvausensaajille noin 10 miljoonaa markkaa.

Vesiylioikeus antoi päätöksensä asiassa 6 päivänä huhtikuuta 1984. Se alensi korvauksia kalastuksen tuoton menetyksistä keskimäärin noin 20 prosenttia vesioikeuden tuomitsemista määristä. Prosenttiluvut vaihtelevat hieman kalalajeittain ja alueittain. Pääsyy korvausten alentamiseen oli, että vesiylioikeus katsoi vaelluskalojen kalastuksen tuoton vähentyneen myös muista syistä kuin voimalaitosten rakentamisen vuoksi, muun muassa Itämeren eteläosan lisääntyneen lohienkalastuksen takia. Vesiylioikeus alensi myös 82 korvausensaajan korvausta hyödyttömiksi jääneistä kalastusvälineistä ja poisti korvauksen kokonaan 58 korvausensaajalta. Vesiylioikeus katsoi, toisin kuin vesioikeus, että liikkuvien rihmapyödysten — kulteen ja heiton — sekä näillä pyödyksillä kalastamiseen käytettyjen kulle- ja

heittoveneiden hyödyttömiksi jäämisestä ei tule maksaa korvauksia. Vesiylioikeus perusteli päätöstään sillä, että näiden pyödysten käyttö oli joessa sallittua vuosina 1958—1962 maatalousministeriön koekalastusta varten määrättyihin apajapaikkoihin vuosittain myöntämällä poikkeusluvalla. Yhtiö ei ollut vesiylioikeuden käsityksen mukaan korvausvelvollinen, koska näiden pyödysten laillinen käyttö oli vain tällaisen joka vuosi erikseen myönnettävän poikkeusluvan varassa.

Takuupäätöksessä todettiin, että maksuvelvollisuuksien selvittely valtion ja Pohjolan Voima Oy:n välillä toimitetaan erikseen vesiylioikeuden ja erikseen korkeimman oikeuden päätöksen tultua. Valtio on maksanut Pohjolan Voima Oy:lle vesiylioikeuden päätöksen tultua liikaa maksettujen korvausten palautuksia seuraavasti:

Jakokuntien yksityisille osakkeille sekä eräiden yksittäisten kalastuspaikkojen osakkeille kalastuksen tuoton menetyksestä liikaa maksettuja korvauksia	1 499 739,86
Kalastajille, kalastajaryhmille ja kuolinpesille hyödyttömiksi jääneistä kalastusvälineistä liikaa maksettuja korvauksia	290 028,36
	<hr/>
	1 789 768,22

Korkein oikeus päätti 12 päivänä lokakuuta 1984, että asiassa ei myönnetä kenellekään valituslupaa, joten vesiylioikeuden päätös jäi pysyväksi.

Ennakkokorvauksia nostaneet joutuivat ennen korvauksen nostamista antamaan Pohjolan Voima Oy:lle takaisinmaksusitoumuksen. Siinä kukin korvausensaaja sitoutui maksamaan yhtiölle liikaa nostamansa korvauksen pääoman ja koron niille laskettuine kuuden prosentin vuotuisine korkoineen varojen nostamispäivästä takaisinmaksupäivään siinä tapauksessa, että korvauksen määrää alennetaan tai korvausvaatimus hylätään vesiylioikeuden tai korkeimman oikeuden päätöksellä. Valtion maksettua liikaa maksetut korvaukset yhtiölle takuun perusteella takaisinmaksusitoumukset ovat voimassa valtiota kohtaan.

Vesitakuulain 5 §:n mukaan valtion takuun perusteella maksamien korvausten takaisinperimisestä korvauksen saajilta huolehtii valtiokonttori. Valtiokonttori saa kuitenkin lain 7 §:n mukaan vapauttaa yksittäisen korvausensaajan kokonaan tai osittain korvaamasta valtiolle sen

yhtiölle takuun perusteella maksamaa määrää. Valtiokonttori saa myös myöntää korvauksensaajalle maksuaikaa korvauksen suorittamiseksi valtiolle. Lykkäysajalta peritään 12 prosentin vuotuista korkoa. Viivästyneistä takaisinmaksuista peritään viivästysajalta normaali 16 prosentin korko.

2. Muutoksen syyt ja ehdotettu muutos

Kemijoen korvausasiassa maksettiin ennakkokorvauksia noin 27 miljoonaa markkaa. Vesiyliöikeuden vuonna 1982 antamassa päätöksessä maksettiin lähes kaikissa keskeisissä korvauskysymyksissä vesioikeuden päätökseen verrattuna erilainen kanta. Valtio joutui maksamaan Pohjolan Voima Oy:lle takauksen perusteella noin 20 miljoonaa markkaa, mikä oli noin 70 % ennakkoon maksetuista korvauksista. Korvauksensaajat vapautettiin vuonna 1983 maksamasta liikaa maksettuja korvauksia takaisin valtiolle. Tämä vapautus toteutettiin muuttamalla vuonna 1984 lakia eräiden Kemijoen rakentamisesta aiheutuneiden kalastusvahinkojen korvauskysymysten hoitamisesta. Hallituksen esityksen (hall.es. 192/1983 vp.) perusteluissa takaisinperimisestä luopumista perusteltiin useilla syillä. Takaisinperintä olisi ollut mutkikas ja aikaaviepä tehtävä. Jakokunnille maksetut korvaukset oli maksettu jakokuntien toimitsijoille, jotka olivat jakaneet korvaukset tai osan niistä edelleen osakkaille. Verot oli maksettu korvausten ollessa vielä jakokunnalla. Verotuksen uudelleen toimittaminen takaisinperintätilanteessa olisi ollut työläs ja mutkikas tehtävä. Eräät korvauksensaajat olivat korvausten vuoksi menettäneet tulosidonnaisia sosiaalietuuksia, jotka korvauksia takaisinperittäessä olisi pitänyt palauttaa heille jopa taannehtivasti. Kaiken lisäksi takaisinperimisestä luopumista puolti oikeudenkäynnin pitkä kesto, Kemijoen asiassa yli 35 vuotta.

Samat syyt kuin Kemijoella puoltaisivat korvausten takaisinperimisestä luopumista myös Iijoella. Iijoella korvauksia olisi perittävä takaisin 14 jakokunnalta tai sitä vastaavalta yhteisyydeltä. Ijoen alueella on jakokuntia, jotka saattavat käsittää kokonaisen kunnan tai suuren osan siitä, jolloin jakokunnan osakkaita saattavat olla kaikki asianomaisen kunnan tilanomistajat, joiden tiloilla on oikeus yhteisiin vesialueisiin. Iijoella

kului aikaa ensimmäisen voimalaitoksen rakentamisluvan myöntämisestä korvausasian lopulliseen ratkaisuun 26 vuotta.

Oikeusministeriössä on tutkittu mahdollisuutta, että valtiokonttori saisi vapauttaa kaikki korvauksensaajat takaisinmaksuvelvollisuudesta yhdellä päätöksellä. Vesitakuulain 7 §:n sanamuoto estää kuitenkin tällaisen päätöksen tekemisen. Pykälän 1 momentissa puhutaan nimenomaan yksittäisestä korvauksensaajasta. Perusteina takaisinmaksuvelvollisuudesta vapauttamiseen voisivat lain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen perustelujen mukaan tulla kysymykseen kohtuussyyt, korvauksensaajan sosiaalinen asema sekä takaisin perittävän määrän vähäisyys. Jos vapautus halutaan myöntää kaikille korvauksensaajille, lakia olisi muutettava. Tähän käsitykseen on päätenyt valtioneuvoston oikeuskansleri, jolta oikeusministeriö on hankkinut lausunnon. Hallitus katsoo, että kaikkien korvauksensaajien vapauttaminen takaisinmaksuvelvollisuudesta myös Ijoen asiassa olisi kohtuullista samoilla perusteilla kuin Kemijoen asiassa. Asian hoitamiseksi ehdotetaan vesitakuulain 7 §:ään lisättäväksi uusi 3 momentti, jonka mukaan valtioneuvosto saisi päätöksellään vapauttaa kaikki samasta vesioikeudellisesta hankkeesta vahinkoa kärsineet kokonaan tai osittain korvaamasta valtiolle sen takuun perusteella maksamat määrät, milloin se on perusteltua korvausasian käsittelyn viivästymisen, takaisin perittävien määrien vähäisyyden, perimisestä valtiolle aiheutuvien kustannusten tai muun näihin rinnastettavan syyn takia.

3. Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu oikeusministeriössä virkatyönä. Valmistelun aikana asiasta on neuvoteltu valtiokonttorin sekä korvauksensaajien ja Pohjolan Voima Oy:n edustajien kanssa.

4. Esityksen taloudelliset vaikutukset

Se rahamäärä, jonka takaisin maksamisesta korvauksensaajat vapautettaisiin, on 1 789 768,22 mk. Sille tähän asti kasvaneet korot ovat yhteensä noin 400 000 mk. Valtion kokonaismenetyksen määrää pienentää säästymisen takaisin perimisen aiheuttamilta kustannuksilta.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lain perustelut

Vesitakuulain 7 §:ään ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 momentti. Sen mukaan valtioneuvosto saisi vapauttaa kaikki samasta vesioikeudellisesta hankkeesta vahinkoa kärsineet kokonaan tai osittain korvaamasta valtiolle sen takuun perusteella maksamia määriä, milloin se on perusteltua korvasasian käsittelyn viivästymisen, takaisin perittävän määrän vähäisyyden, perimisestä valtiolle aiheutuvien kustannusten tai muun näihin rinnastettavan syyn takia.

Pykälän 1 ja 2 momentti jäisivät ennalleen. Niiden mukaan valtiokonttori saisi edelleen myöntää maksuvapautuksia ja maksunlykkäyksiä yksittäisissä tapauksissa. Iijoen kalastuskorvauksia koskevassa asiassa niitä ei enää tarvitsisi myöntää,

jos valtioneuvosto vapauttaa kaikki korvauksensaajat takaisinmaksuvelvollisuudesta. Momentit on kuitenkin syytä jättää lakiin sen varalta, että lain jäljelläolevana voimassaoloaikana vielä myönnetään uusia takuita.

2. Voimaantulo

Laki ehdotetaan saatettavaksi voimaan heti, kun se on hyväksytty ja vahvistettu. Valtioneuvostolla on tarkoitus tehdä Iijoen kalastuskorvasasiaa koskeva vapautuspäätös heti, kun laki on tullut voimaan.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

eräiden vesioikeudellisten korvausten takaisin maksamisesta annettavista valtion takuista annetun lain 7 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti lisätään eräiden vesioikeudellisten korvausten takaisin maksamisesta annettavista valtion takuista 29 päivänä huhtikuuta 1981 annetun lain (299/81) 7 §:ään uusi näin kuuluva 3 momentti:

7 §

Valtioneuvosto saa vapauttaa kaikki samasta vesioikeudellisesta hankkeesta vahinkoa kärsineet kokonaan tai osittain korvaamasta valtiolle sen takuun perusteella maksamia määriä, milloin se

on perusteltua korvasasian käsittelyn viivästymisen, takaisin perittävän määrän vähäisyyden, perimisestä valtiolle aiheutuvien kustannusten tai muun näihin rinnastettavan syyn takia.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 _____.

Helsingissä 28 päivänä marraskuuta 1986

Tasavallan Presidentti
MAUNO KOIVISTO

Oikeusministeri *Christoffer Taxell*